

Posudek vedoucího diplomové práce Jakuba Kvizdy s názvem „Plány a přízraky: nekropolitické dynamiky v zabolševené krajině“

Kvizda napsal diplomovou práci, která svou kvalitou se blíží spíše práci disertační. Je to tedy práce excelentní – a to ve všech klíčových parametrech. Volí téma, které je velmi aktuální a zároveň antropologicky neprozkoumané. Vhodně volí etnografickou metodu, kterou si zdařile a ve vši poctivosti a časové náročnosti osvojuje. Provádí výzkum po nadprůměrnou dobu 8měsíců a zároveň se do místa zkoumání stěhuje. Konceptuálně je práce navýsost kvalitní – teoretický rozhled i míra porozumění je fantastická. Zvláště cením to, že Kvizda nachází své konceptuální místo jak v interakci s přírodními vědami, tak v rámci environmentální antropologie. Oproti přírodovědné kvantifikaci staví tzv. kvalifikaci (viz str. 6-7) a vstupuje tím do tolik potřebné interdisciplinární debaty s dosavadními studii o bolševníku. V rámci antropologie se pak napojuje na současné trendy, které se snaží propojovat vícedruhovou etnografii, respektive více-než-lidskou antropologii s kritickou politickou antropologií. V tomto syntetickém duchu autor usouvztažňuje celou řadu aktuálních i nedávných debat od post-foucaultovských problematik po kritickou fenomenologii kolem Ingolda. Ty nejenže umí kvalitně interpretovat, ale zároveň tu a tam místy dokonce zajímavě kritizovat a posunovat – ať už mám na mysli kritiku soudobého jazyka spojování (entanglements), kritiku druhu coby intuitivní kategorie, jenž ho dovede k pojmu *spektrální bolševník* (str. 146), či Kvizdův velmi zajímavý posun od zúčastněného pozorování k *zúčastněnému zakoušení* (str. 12). V neposlední řadě chválím i autorův styl kombinující etnografické vyprávění s konceptuální debatou. Práce je to nadstandartně dlouhá, nicméně bez zbytečné vaty – ba naopak, je sice čtivá a pěkně formulovaná, ale rovněž velmi hutná.

Přestože nemám pochyb o celkové kvalitě práce, nacházím v ní dva nedostatky – první se týká experimentální struktury práce a druhý pojetí politického. Obě moje výtky jsou spíše výzvou k diskusi než odhalením chyby. Slouží tedy i jako potenciální námět do diskuse pro obhajobu. Kvizda volí experimentální strukturu práce – začíná klasicky, aby v etnografických kapitolách stránku rozdělil do dvou sloupců (první pokrývá mocenský aparát a druhý naopak linie úniku a nepoddajnosti) a poté v poslední fázi práce zase došel ke klasickému stylu. Přestože jsem defaultně experimentům se strukturou otevřený, zde si nejsem jistý, zda to funguje a zda struktura nejde proti obsahu. Přestože se antropologie v posledních několika dekadách snaží zbavit myšlení v binárních opozicích (příroda vs. kultura, rozum vs. emoce, tělo vs. duše), Kvizdou zvolená struktura dvou sloupců až příliš právě onu binaritu a moderní myšlení v protikladech evokuje k debatě struktury sloupců viz str. 14). Autor sice píše proti různorodým dualismům v čele s dělením kultury a přírody – viz např. jeho vymezování se vůči některým přírodovědným studiím: „*Tvrdím totiž, že zmíněná podoba studií nám nepřináší skutečné podchycení komplexity celého fenoménu, protože staví na chápání bolševníku jako předem (Vědou) definovaného statického Přírodního objektu, který přichází do vnějšího kontaktu s Člověkem. Já se naopak pokusím o zrušení analytické autority tohoto dualismu a budu ho pojímat pouze jako analytický objekt*“ (str. 6-7). Sám nicméně ale s dualistickou strukturou pracuje. Jakoby v oddělení sloupce moci a sloupce nepoddajnosti implicitně vycházel z dualismu dominance – resistance, který byl ale v politické antropologii důsledně zkritizován již v 90. letech (viz např. Ortner 1995) a kterou i sám Kvizda ke konci práce kritizuje, když tvrdí: „*Pro zbavení se dominance nestačí pouze převrátit binární myšlení, v němž jsme i v případě bolševníku zapleteni*“ (str. 154). Ba co více, nesedí v tomto kontextu ani poslední pasáž textu. Kvizda totiž v této části *píše proti proplétání* (writing against entanglements), což je jeden z jeho hlavních konceptuálních přínosů do současných antropologických a STS debat plných *entanglements, ambivalences a interdependencies*. Namísto spojování autor argumentuje ve prospěch analýz různých režimů odpojování. Jenomže jeho struktura dělá přesný opak – argumentuje tak totiž v části, ve které ze dvou sloupců přechází v klasickou strukturu, tedy strukturu, která po odpojení sloupci naopak spojuje a proplétá.

Druhá výtka se týká pojmu politiky a politického. Autor s ním pracuje velmi často a opakovaně. Zmíním jen několik citací:

- „*Demarkační linie mezi přáteli a nepřáteli, která leží v základu politiky (Schmitt 1996 [1932])*“ (str. 18).
- „*Environmentální politika je politická v širokém slova smyslu, neboť její součástí je vyjednávání toho, „co je považováno za přírodu, pro koho a za jakou cenu“ (Haraway in Kirksey 2015a: 38)*“ (str. 16).
- „*Bolševník se stal natolik nápadným, že mobilizoval ke kolektivnímu politickému jednání a představitivosti*“ (str. 136).
- „*Vrátit do hry různé vztahy moci, dominance, vykořisťování, útisku nebo násilí, tedy obecně sféru politického*“ (str. 138).

Autor trvale krouží kolem politiky, ale nikdy jí pořadně nedefinuje. V tomto smyslu, domnívám se, reprodukuje, problém soudobé politické antropologie, která absencí definice trpí poslední dekády. Po počátečním vymezení politiky coby specifické sféry (vedle např. náboženství či ekonomiky) se totiž v politické antropologii rozšířilo pojetí druhé vlny feminismu a situacionismu, pro které se „osobní stalo politické“. Politika se tak stala vším, což od 1970s a 1980s ještě zesílilo osvojování díla Foucaulta v antropologii a zejména pak ztotožnění moci s politikou. A pokud je politika vším či synonymem moci, pak definici nepotřebuje, protože je defaultně všudypřítomná a všeprostopující. Spolu např. s Candeu (2011) se domnívám, že je to pozice krajně nešťastná a analyticky neudržitelná – už jen proto, že se snaží zobecňovat historicky specifické pojetí politiky, které se utvořilo ve specifickém čase (dlouhého roku 1968) a na specifickém místě (nová sociální hnutí západu). Chce-li totiž Kvizda „*vrátit do hry různé vztahy moci, dominance, vykořisťování, útisku nebo násilí, tedy obecně sféru politického*“ (str. 138), pak je ale třeba si uvědomit, že moc může být záležitostí morálky (jak tomu koneckonců u Foucaultova proti-jednání je), dominance součást reprodukčních vztahů v přírodě i kultuře, vykořisťování se může týkat sféry ekonomické, útisk může být náboženský a násilí mít povahu opilecké rvačky v hospodě. Jinými slovy – není možné tyto koncepty v čele s mocí automaticky ztotožnit s politikou a politickým, což mám pocit, že Kvizda občas činí (viz např. jeho interpretace Lemkeho na str 138). Jestli totiž něco potřebuje *psaní proti propletení*, pak je to, domnívám se, politika a vymezení politického. Rád bych se tedy Jakuba Kvizdy zeptal, co politikou myslí, respektive co činí ze vztahu vztah politický a nikoli jen morální, ekonomický, environmentální, technický atp. A v návaznosti na Candeu bych se rovněž rád zeptal, kudy ve specifickém časoprostoru jeho terénu vede linie oddělující politické a nepolitické jednání. Může být válka proti bolševníku nepolitická?

Práci rozhodně doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou výborně v bodovém rozmezí 19 – 20 bodů.

V Rožnově pod Radhoštěm 2. září 2024

Bob Kuřík, Ph.D.